

ΙΣΟΤΗΤΑ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΚΡΑΤΙΑ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

✘ (2ο Μέρος του άρθρου “Ισότητα και σκέψεις για το περιεχόμενό της”)

Ισότητα και Δημοκρατία

Θα ρωτήσει κανείς: πώς όμως αυτή η φυσιολογικά υπάρχουσα στον χρόνο ανισότητα δυνατοτήτων μπορεί να συμπορευτεί με τη δημοκρατία; Αυτό είναι ένα εύλογο ερώτημα και απαιτεί κάποιου είδους απάντηση, αν θέλουμε να είμαστε πιο συγκεκριμένοι. Η δημοκρατία είναι τελικά αυτή που αποτελεί το πεδίο του πειραματισμού των ανθρώπων ως συλλογικότητας στην πορεία τους προς την ωριμότητα και δεν επιτρέπεται να την εμποδίσουμε. Φυσικά, αυτό που υπάρχει δεν αποτελεί αληθινή δημοκρατία αλλά μία καρικατούρα του ιδανικού, που προς το παρόν διατηρεί ακόμη κάποιες ελευθεριότητες – οι οποίες όμως βαίνουν συνεχώς μειούμενες. Μήπως όμως τα άλλα καθεστώτα είχαν κάποια ωριμότητα ή ορθότητα που να λειτουργεί σε όφελος όλων; Μερικές, λίγες, φορές ήταν τα αναγκαία για την περίσταση καθεστώτα, αλλά στο πλήθος των περιπτώσεων η άσκηση της εξουσίας ήταν απλή ιδιοτελής επιβολή για λόγους προσωπικούς ή ελιτίστικους. Η δημοκρατία, αυτή τέλος πάντων που υπάρχει, έχει μία μεγαλύτερη ανοικτότητα και τα προβλήματα και τα μειονεκτήματα γίνονται ολοφάνερα, ενώ σε άλλα καθεστώτα τα ίδια μειονεκτήματα μένουν πίσω από τις κλειστές πόρτες, προσπαθώντας να δημιουργήσουν την εντύπωση της απόστασης, της σταθερότητας και του αναπόφευκτου, λειτουργώντας μία γοητεία δυνάμεως και κύρους, η οποία στη δημοκρατία ευτυχώς χάνεται.

Αν αυτό που επιζητούμε είναι αυτή η γοητεία της δυνάμεως, τότε η δημοκρατία είναι ακατάλληλος προορισμός. Αν όμως αυτό που επιζητούμε είναι η απελευθερωτική αυτοπραγμάτωση του ανθρώπου,

τότε η δημοκρατία είναι το αναγκαίο πεδίο δοκιμασίας. Φυσικά, οι παρεμβάσεις της ισχύος σε συνδυασμό με την ιδιοτέλεια και την αφέλεια των μαζών παρεμποδίζουν την ανάδειξη των καλύτερων ανθρώπων, πράγμα που είναι μία προφανής ανισότητα. Σε αυτό όμως το σημείο θα πρέπει να θέσουμε ένα επόμενο ερώτημα: Επειδή δεν υπάρχει η αξιοκρατία στις σχέσεις, θα πρέπει να παραδοθεί η κοινωνία ωμά στην ισχύ ως μόνη παραδεκτή αξία, ώστε να γίνει φανερό και ακόμη χειρότερο αυτό που τώρα γίνεται συγκαλυμμένα; Ποιο θα είναι το νόημα μιας τέτοιας θέσης; Συχνά, γίνεται επίκληση της σταθερότητας, αλλά σταθερότητα δεν υπήρχε ποτέ στον κόσμο και οι πόλεμοι που έγιναν υπό άλλα καθεστώτα ήταν αμέτρητοι και αιματηροί. Απλώς οι άνθρωποι έχουν λίγη ιστορική γνώση και αδύνατη μνήμη.

Δεν θα επεκταθούμε στη σχέση της λαϊκής κυριαρχίας με τα ατομικά δικαιώματα που ορισμένοι θεωρούν ότι είναι ασύμβατη. Έχουμε γράψει σχετικά με το ζήτημα αυτό άρθρο του 2017 με τον τίτλο “Φιλελευθερισμός και Δημοκρατία” όπου, αντιθέτως, θεωρούμε πως αυτά τα δύο είναι απολύτως εξαρτημένα μεταξύ τους για να υπάρχουν πραγματικά. Αλλά θα πρέπει δούμε με κάποια φαντασία – γιατί μόνον η φαντασία μας έχει απομείνει, εφ’ όσον έχουμε απομακρυνθεί τόσο πολύ από τον στόχο – τι θα μπορούσε να σημαίνει αυτή η ισότητα.

Ισότητα και Αξιοκρατία

Η ισότητα δεν μπορεί να μην περιέχει αξιοκρατία. Όμως η αξιοκρατία είναι κιόλας μια πρώτη ιεράρχηση, που κατά τη γνώμη του χονδροειδούς υλιστικού τρόπου αντίληψης προσβάλλει την ισότητα. Πέραν του φθόνου και του ανταγωνισμού που μπορεί να περιέχει μία τέτοια χονδροειδής άποψη, επιβάλλει επίσης μία ισοπέδωση στο κατώτατο σημείο, ακριβώς σαν αυτήν που η σύγχρονη αποτυχημένη οικονομία επιχειρεί να επιβάλλει στα εισοδήματα των πολλών ανθρώπων έχοντας ως πρότυπο και στόχο τα κατώτερα όλων σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ομοιότητα είναι απόλυτη.

Πώς όμως η αξιοκρατία μπορεί να συμπορεύεται με την ισότητα; Αυτό το ερώτημα γεννάται μόνον και μόνον επειδή δεν υπάρχει

εμβάθυνση στη σκέψη για τον σκοπό της ισότητας. Πρώτα απ' όλα, **δεν μπορεί καν να υπάρξει ισότητα χωρίς αξιοκρατία. Η ισότητα δεν μπορεί να υπάρχει μόνον ανάμεσα σε άτομα αλλά πρέπει να υπάρχει οπωσδήποτε και ανάμεσα σε αξία και θέση.** Γι' αυτό είμαστε αναγκασμένοι να ερμηνεύσουμε την αξιοκρατία και την αξία ως βάση της, το περιεχόμενο και τον σκοπό της. Χωρίς τέτοια ερμηνεία δεν μπορούμε να την εφαρμόσουμε πραγματικά και μπορεί να συμβεί αυτό που συμβαίνει και συνέβαινε σε παλιότερες εποχές, η "αξία" να βρίσκεται μόνον σε μια αριστοκρατία τίτλου και πλούτου που είχαν όλες τις ευχέρειες ανάπτυξης και μόρφωσης, ενώ στον λαό όλα ήταν σε έλλειψη γιατί του είχαν αφαιρεθεί οι ευκαιρίες ανάπτυξης. Όταν προτείνεται η αξιοκρατία, συνήθως δεν αποτελεί παρά μια επιπόλαιη, επιφανειακή εκτίμηση σύμφωνα με τα κυρίαρχα πρότυπα της κοινωνίας, που δεν είναι άλλα παρά αυτά της οικονομίας και της δυνάμεως. Οι πολιτικοί πρέπει να είναι "ικανοί", οι υπάλληλοι να είναι "γνώστες", οι επαγγελματίες "ικανοί να βγάζουν λεφτά". Η ηθική υπό την ευρεία της έννοια (και όχι υπό την καταπιεστική συμβατική) αποτελεί απλώς έναν διάκοσμο ονειρικό, για να θυμάται κανείς πως είναι άνθρωπος και όχι μηχανή. Με τέτοια όμως πρότυπα τέτοια θα είναι και η "αξιοκρατία" που θέλουμε. Αλλά χωρίς αυτή την "ηθική διαφοροποίηση", όπως την αποκαλεί ο Γιάννης Ζήσης σε κείμενά του, δεν μπορεί να υπάρξει αληθινή αξιοκρατία και οι όποιες ικανότητες (αν υπάρχουν πραγματικά, γιατί συχνά δεν υπάρχουν) λειτουργούν μόνον προς όφελος εκείνου που τις έχει και σε βάρος της κοινωνίας. Η αξιοκρατία θα πρέπει να συνδυάζει οπωσδήποτε το ατομικό με το κοινωνικό και να βοηθάει την πρόοδο του ανθρώπου στο πνεύμα. Τότε ο αξιότερος υπό αυτή την έννοια δεν θα είναι αντικοινωνικός και όχι μόνον δεν θα εμποδίζει την ανθρώπινη πρόοδο, αλλά θα διευκολύνει την λειτουργία της πραγμάτωσης αυτής της εξελισσόμενης ισότητας. Κανείς όμως, είτε κυρίαρχος, είτε κυριαρχούμενος, δεν φαίνεται να αναγνωρίζει τελικά ατομικό συμφέρον σε αυτό, ο πρώτος γιατί θέλει να διατηρήσει την κεκτημένη κυριαρχία του και ο δεύτερος γιατί δεν θέλει να υποστεί τη βάσανο της αλλαγής και απαιτεί μόνον μία ισότητα κοινωνικής θέσης χωρίς καμμία ηθική ποιότητα. Αυτό είναι

απόλυτη κυριαρχία των ειδώλων και εκφράζεται με όμοιο τρόπο και στόχο και στις δύο περιπτώσεις, παρ' ότι από διαφορετική θέση: με την επιδίωξη της κοινωνικής θέσης και των προνομίων της, υλικών και ψυχολογικών.

Όλο αυτό το σκεπτικό μας οδηγεί αναπόφευκτα και στο συμπέρασμα ότι ο έχων τη θέση που αρμόζει στις ικανότητές του πρέπει να έχει και ανάλογο με την εμβέλεια της θέσης του δείκτη κοινωνικότητας ή κοινωνισμού, δηλαδή αυτές οι ικανότητες να υπηρετούν όχι μόνον τον εαυτό του και τον περίγυρό του αλλά και την κοινωνική πρόοδο. Αν αυτή η θέση επηρεάζει πολλούς, τότε πρέπει και η ευθύνη του να είναι εξίσου ή περισσότερο αναπτυγμένη και όχι μικρότερη. Έχουμε δει ιστορικά πρόσωπα που επηρέασαν αρνητικά την ανθρώπινη ιστορία, αλλά π.χ. ήταν καλοί οικογενειάρχες. Τα κριτήριά μας πρέπει να αρθούν στο ύψος των περιστάσεων και να μην είναι μονοδιάστατα. Η καλή συμπεριφορά, η φιλανθρωπία και η επιφανειακή ορθότητα στην κοινωνική αντίληψη είναι ανάξιες λόγου, όταν μένουν περικλειστές σε κάποιον κύκλο ή απευθύνονται μόνον σε επιλεγμένα άτομα και δεν βοηθούν αυτή την γενική πρόοδο της απελευθέρωσης του ανθρώπου.

Ένα τελευταίο σημείο που πρέπει να θίξουμε είναι η **αξιοκρατική ισότητα ανάμεσα στις δυνατότητες του ανθρώπου**. Έστω ότι έχουμε ως γνώμονα το χρήμα. Ερωτάται: με τις άλλες δυνατότητες του ανθρώπου τι θα γίνει; Το να επιβάλλουμε μία αξιοκρατία χρήματος είναι ανόητο και ελλιπές, γιατί υπάρχουν πολλές δυνατότητες σε άλλες κατευθύνσεις που σκόπιμα αγνοούνται και αυτή του χρήματος είναι μία μόνον μεταξύ πολλών και μάλιστα όχι η σπουδαιότερη. Το ίδιο συμβαίνει και με τους τίτλους που είναι μάλιστα πολύ πιο παρωχημένα και αναχρονιστική πια υπόθεση ακόμη και από το χρήμα. Η μονομερής ανάπτυξη του ανθρώπου, που δεν είναι αναπόφευκτη όπως φαίνεται, είναι μία επιβαλλόμενη ανισότητα, δηλαδή τα πρότυπα επιβάλλονται από αυτούς που έχουν επαρκή ισχύ και αυτά λειτουργούν αποκλειστικά στο δικό τους προνομιακό πεδίο ικανοτήτων.

Η ομαδικότητα των ιδεών και της ισότητας

Ένα τελικό αλλά σημαντικό ζήτημα για την ισότητα, αλλά και τις μεγάλες ιδέες, είναι αυτό της μεταξύ τους άρρηκτης σχέσης στην οποία λειτουργούν ως ομάδα και **μόνον ως ομάδα αποδίδουν το αληθινό νόημά τους**. Η ισότητα χωρίς ελευθερία και χωρίς αδελφοσύνη ή, με άλλα λόγια, αληθινή κοινωνικότητα είναι μία διαστρέβλωση και δεν μπορεί παρά να καταντήσει σε φριχτές συλλήψεις κοινωνικής οργάνωσης. Βλέπουμε, λοιπόν, παντού την ανάγκη για καθολική αντίληψη της ζωής και όχι για σκόπιμη ή αφελή επιμεριστική αντιμετώπισή της. Αλλά αυτό το θέμα θέλει εκτενή ανάλυση.

Η ανιδιοτέλεια, επομένως, έρχεται ακριβώς ως φορέας της ισότητας, επειδή κανείς αντιλαμβάνεται αυτή την ενυπάρχουσα δυναμική στον άνθρωπο και υποτάσσει τη δική του κυριαρχικότητα στο μελλοντικό όφελος όλων με τρόπο λογικό και υπεύθυνο.

Το ζήτημα της ισότητας όπως και όλων των μεγάλων ιδεών είναι αχανές και θα απαιτούσε μία εκτενέστερη ανάλυση, αλλά και πάλι θα έπρεπε να μείνει ανοικτό, επειδή είναι αδύνατον να εικάσουμε τις διακρίσεις και τις μορφές που θα μπορούσαν να προκύψουν στο μέλλον σε αυτό το πεδίο. Πάντως, είναι καίριο για την εποχή μας, για να μπορέσουμε να σχεδιάσουμε καλύτερα και πιο συγκεκριμένα το μέλλον, χωρίς αυτές τις εγκληματικές ασάφειες στην έκφραση και την αντίληψη που έγιναν πρόξενoi τόσων δεινών.

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ

5 Ιουλίου 2017

Φωτογραφίες : wikipedia.org, [Wikimedia Commons](https://commons.wikimedia.org/)